

EBE ÖĞRENCİLERİN KENDİ KENDİNE MEME MUAYENESİNE YÖNELİK SAĞLIK İNANÇLARI

İlknur Aydın Avcı¹, Birsen Altay², Betül Kocatürk³

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Samsun, Türkiye

²Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Samsun, Türkiye

³Cumhuriyet Üniversitesi, Halk Sağlığı Hemşireliği, Sivas, Türkiye

Bu çalışma, IV.Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi'nde poster olarak sunulmuştur.

ÖZET

Genç kadınların kendi kendine meme muayenesi (KKMM) ve uygulamalarına yönelik çok az çalışma vardır. Bu tanımlayıcı araştırma ebelik öğrencilerinin KKMM'ne yönelik sağlık inançlarını saptamak için yapılmıştır. Araştırmaya 128 ebelik öğrencisi katılmıştır. Veriler anket formu ve Champion' un meme kanseri taramalarında sağlık inanç ölçeği ile toplanmıştır. Veriler tanımlayıcı istatistikler ile t testi ve mann-whitney U testleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Sonuçta öğrencilerin duyarlılık ve öz-etkililik algılarının orta düzeyde, önemseme, sağlık motivasyonu ve yarar algılarının yüksek ve engel algılarının ise düşük olduğu saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: meme muayenesi, meme kanseri, erken tanı

MIDWIFERY STUDENTS' HEALTH BELIEFS INTENDED FOR BREAST SELF EXAMINATION

ABSTRACT

Very little research is available about young women's breast self examination (BSE) health belief and practice. The purpose of descriptive study was to determine midwifery students' health beliefs intended for breast self examination. This research included 128 midwifery students. Data were collected using self-administrated questionnaires and Champion's Health Belief Scale, and analyzed using descriptive statistics, t test, and Mann-whitney U test. Results found midwifery students' BSE health belief scores to be high for perceived seriously, health motivation, and benefits; moderate for perceived sensitivity and self-efficacy; and low for perceived barriers.

Key words: self exam, breast cancer, early detection

Türkiye'de kadınlar arasında en sık görülen kanser türü meme kanseridir. Ülkemizde kadınlar arasında meme kanseri görülme sıklığı %24.10'dur (1).

Dışardan görülebilen bir organda olması, erken tanı ile kolayca tespit edilebilmesi ve tespit edildiğinde tedavi edilebilir olması meme kanseri için bir şans sayılabilir. Meme kanserinin erken tanısında kendi kendine meme muayenesi (KKMM), mamografi ve klinik meme muayenesi uygulanan yöntemlerdir. KKMM meme kanserinin erken tanısında tek başına yeterli olmasa bile kadınların kendi sağlığından sorumlu olma, meme dokusunu tanıma ve koruyucu sağlık davranışlarını benimsemelerinde etkili olacağından önemlidir (2,3).

Yapılan çalışmalar gençlerin meme kanserinin erken tanısına yönelik yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ve KKMM'ni yeterince uygulamadıklarını göstermektedir (4-8). Ebelik ve hemşirelik öğrencilerine yönelik yapılan çalışmalarda öğrencilerin KKMM bilgisine sahip oldukları ancak bu muayeneyi düzenli olarak uygulamadıkları bulunmuştur (9-15). Hemşirelik öğrencilerinin hemşirelik öğrenimleri sırasında almış oldukları eğitim KKMM bilgilerini etkilemiştir. Yapılan çalışmalar eğitimin bilme ve yapma durumuna etki ettiğini göstermektedir (16-18).

Hemşirelik öğrencileri toplum sağlığının korunmasında ve sürdürülmesinde sağlık ordusunun aday birer personelleridir. Kişisel sorumluluklarının yanında birer sağlık elemanı olmaları, toplumun sağlıkla ilgili koruyucu davranışları öğrenmesi, benimsemesi ve uygulamasında öğrencilere ayrı bir sorumluluk getirmektedir. Öğrencilerin meme kanseri gibi sık görülen ve erken tanılabilen bir kanserin erken tanısına yönelik toplumu bilinçlendirmesi önemlidir. Öğrencilerin meme kanserine yönelik inançlarının tanınması topluma yapacakları sağlık eğitimlerinin etkinliğini arttırmak ve olumsuz inançları değiştirmek için ileri araştırmalara ışık tutabilir.

Bu nedenle bu araştırma hemşirelik öğrencilerinin kendi kendine meme muayenesi ile ilgili bilgilerini, uygulamalarını ve inançlarını incelemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırma sorusu

- Hemşirelik öğrencilerinin KKMM' ne yönelik bilgileri, uygulamaları ve sağlık inançları nasıldır?

Gereç ve Yöntem

Tanımlayıcı olarak yapılan bu araştırma, 2004-2005 eğitim öğretim yaz yarı yılında Sivas Sağlık Yüksekokulunda okuyan 130 öğrenci

Tablo 1. Öğrencilerin KKMM ne yönelik bilgi ve uygulamaları

	n	%
KKMM'ni bilme durumu		
Biliyor	103	81.7
Bilmiyor	23	18.3
KKMM yapma durumu		
Yapıyor	95	75.4
Yapmıyor	31	24.6
KKMM'ni yapma sıklığı (n=95)		
Düzenli olarak her ay	44	46.3
Düzensiz olarak, arasıra	51	53.7

üzerinde yapılmıştır. Ancak araştırmanın yapıldığı tarihte kayıtlı olduğu halde devam etmeyen ve araştırma formunda hata tespit edilen 2 öğrenci kapsam dışı bırakılarak araştırma 128 öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırmanın planlanması ve yürütülmesi aşamasında okul yönetimin destek ve onayı ile verilerin toplanmasından önce öğrencilerin sözel onayı alınmıştır.

Veri toplama araçları; Veriler ilgili literatürler doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanan soru formu (tanımlayıcı özellikleri (yaş, sınıfı, medeni durumu gibi) ile meme kanserine ve KKMM'ne yönelik bilgi ve uygulamaları içeren sorular (ailede meme kanseri hikayesi, geçmişte meme problemi yaşama durumu, KKMM bilme durumu, KKMM yapma durumu, KKMM yapma sıklığı, KKMM gerekliliğine inanma durumu gibi) sorulmuştur) ve Rosenstock ve arkadaşları tarafından geliştirilen Champion tarafından meme kanseri taramalarına uyarlanan ülkemizde Gözüm ve Aydın tarafından geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmış "Meme Kanseri Taramalarında Sağlık İnanç Ölçeği"nin KKMM boyutu kullanılarak toplanmıştır (19). Ölçeğin alt boyutlarının bu araştırmadaki alfa güvenilirlik katsayıları; duyarlılık .64, önemseme .80, sağlık motivasyonu .78, yararlar .89, engeller .83 ve öz etkililik için ise .91 olarak bulunmuştur.

Araştırmanın değişkenleri; öğrencilerin KKMM'ne yönelik davranışları ve sağlık inançları araştırmanın bağımlı değişkenleri, diğerleri bağımsız değişkenleri olarak kabul edilmiştir.

Verilerin değerlendirilmesi; araştırmadan elde edilen veriler SPSS 11.0 paket programına yüklenmiş, tanımlayıcı istatistiklerle birlikte, t testi ve mann-whitney U testleri kullanılarak veriler değerlendirilmiştir.

Bulgular

Öğrencilerin %34.1'inin 19-20 yaş grubunda, %33.3'ünün 21-22 yaş grubunda olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin %23.8'i (n=30)

birinci sınıfa, %26.2'si (n=33) ikinci sınıfa, %23.0'ü (n=29) üçüncü sınıfa ve %27.0'si (n=34) dördüncü sınıfa devam etmektedir. Öğrencilerin %93.7'si (118) ailelerinde hiç kimsenin meme kanseri olmadığını belirtirken, %90.5'i (114) daha önce memeleriyle ilgili herhangi bir problem yaşamadıklarını ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin %81.7'si KKMM si yapmayı biliyorken, %75.4'ü bu muayeneyi yaptıklarını belirtmişlerdir. KKMM yaptığını ifade eden öğrencilerin %46.3'ü bu muayeneyi düzenli olarak yapmaktadır.

Öğrencilerin Sağlık İnanç Ölçeğinin alt boyutlarından aldıkları puanlar incelendiğinde, duyarlılık ve önemseme algılarının orta düzeyde olduğu, sağlık motivasyonu, yarar ve öz-etkililik algılarının yüksek ve engel algılarının ise düşük olduğu saptanmıştır.

Araştırmada ailesinde meme kanseri olma durumu sağlık inançlarını etkilemediği bulunmuştur (p>0.05). Öğrencilerin meme problemi yaşama durumları duyarlılık ve önemseme algılarını etkilemiştir (sırasıyla mwu=210.000, p=0.000; mwu=411.500, p<0.05).

KKMM'ni bilme durumunun yararlar, engeller ve öz-etkililiği etkilediği (sırasıyla; mwu=751.000, p<0.01; mwu=736.000, p<0.01; mwu=147.500, p=.000), KKMM yapma durumunun da yararlar, engeller, öz-etkililik ve sağlık motivasyonunu etkilediği (sırasıyla; t=2.264, p<0.05; t=-4.166, p=.000; t=8.077, p=.000; t=2.334, p<0.05) bulunmuştur. KKMM yapma sıklığının sağlık inançlarını etkilemediği saptanmıştır (p>0.05).

Tartışma

Araştırma ebeklik öğrencileri üzerinde yürütülmüştür Ancak ebeklik öğrencilerinin meme kanseri taramalarındaki sağlık inançlarını ve kendi kendine meme muayenesine yönelik bilgi ve uygulamalarını araştıran çalışmalar kısıtlıdır. Bu nedenle bu araştırmada elde edilen verileri tartışmak kısıtlı olarak yapılacaktır.

Bayan öğrencilere yönelik yapılan araştırmalarda öğrencilerin KKMM'ni yeterince uygulamadıkları sonucu bulunmuştur (4,5,6,8). Yarbrough ve arkadaşlarının çalışmasında (2001) ebe ve hemşirelerin KKMM hakkında bilgisi olduğunu ancak bu muayenenin düzenli olarak yapılmadığı gösterilmiştir.

Alsaif'in çalışmasında (2004) hemşire öğrencilerin %66'sının meme muayenesini uyguladıkları saptanmıştır. Najem ve arkadaşlarının çalışmasında (1995) hemşirelik öğrencilerinin büyük çoğunluğunun meme muayenesi yapmasına rağmen sadece %38'inin bu muayeneyi her ay düzenli olarak yaptıkları gösterilmiştir. Dittmar ve arkadaşlarının çalışmasında (1989) da hemşire öğrencilerin üçte birinden daha azının ayda bir kendi kendine meme muayenesi yaptığı gösterilmiştir. Plesnicar ve arkadaşlarının çalışmasında (2004) üçüncü yılındaki ebeklik öğrencilerinin hepsinin meme muayenesi uygulamayı bildikleri, ancak düzenli olarak uygulayanların ise çok az olduğu bulunmuştur.

Tablo 2. Öğrencilerin meme muayenesi inançları

Alt Boyutlar	Madde Sayısı	Çalışmada Alınan minimum ve maximum puanlar	Cronbach Alpha Değerleri	x	SD
Duyarlılık	3	3-15	0.64	7.60	2.38
Önemseme	6	6-30	0.80	19.25	5.86
Sağlık motivasyonu	5	8-25	0.78	21.59	3.27
KKMM yararları	4	4-20	0.89	16.63	4.06
KKMM engelleri	8	8-40	0.83	15.33	6.32
KKMM öz-etkililiği	10	13-50	0.91	39.40	4.34

Belirtilen çalışmalardaki sonuçlar bu araştırmadaki sonuçlara benzemektedir. Öğrenciler meme muayenesini büyük oranda bilmekte ancak daha az sıklıkta düzenli olarak uygulamaktadırlar. Öğrencilerin meme muayenesini bilmelerine rağmen düşük oranda düzenli olarak uygulaması yaş olarak kendilerini risk grubunda görmemelerinden kaynaklanıyor olabilir.

Budden'in çalışmasında (1999) hemşirelik öğrencilerinin meme muayenesi inançları incelendiğinde, öğrencilerin önemseme ve yarar algılarının yüksek, duyarlılık ve sağlık motivasyonları algılarının orta düzeyde, engel algılarının ise düşük olduğu bulunmuştur. Ruda ve arkadaşlarının çalışmasında (1992) öğrencilerin yarar algılarının yüksek olduğu saptanmıştır. İlgili araştırma sonuçları bu araştırmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Yarar algısının yüksek engel algısının düşük olması davranışa başlama ihtimalinin yüksek olduğunu gösterir. Bu araştırma sonucunda da öğrencilerin yarar algısı engel algısından yüksek bulunmuştur. Bu durum öğrencilerin meme muayenesini benimseyeceklerini ve daha fazla uygulayabileceklerini düşündürülebilir.

Öğrencilerin memeleriyle ilgili yaşadıkları problemler kanserle ilgili olmayan genellikle premenstruel sendromla ilgili memelerde dolgunluk ve ağrı problemleridir. Bu problemler öğrencileri meme kanseri konusunda daha duyarlı hale getirmiş dolayısıyla meme kanserine olan duyarlılığı arttırmış olabilir.

Araştırmalar eğitimin yarar ve öz-etkililik algıladığını etkilediğini göstermiştir (16-18). Öğrenciler ebelik öğretimleri süresince meme kanseri ve meme muayenesine yönelik eğitim almaktadırlar. Eğitim sonucunda ise gerekli bilgiyi alarak kendilerinin meme muayenesi yapabileceklerine olan inançlarının arttığı düşünülebilir. Bu durumda yarar ve öz-etkililik algısının yüksek olmasını etkilemiş olabilir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma bulgularına dayanarak;

1. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun meme muayenesini bildiği ve uyguladığı,
2. Ancak meme muayenesini yaptığını ifade eden öğrencilerin az bir kısmının bu muayeneyi düzenli olarak yaptıkları,
3. Öğrencilerin duyarlılık ve önemseme algılarının orta düzeyde olduğu, sağlık motivasyonu, yarar ve öz-etkililik algılarının yüksek ve engel algılarının ise düşük olduğu,
4. Ailesinde meme kanseri olma durumu sağlık inançlarının duyarlılık boyutunu etkilemediği,
5. KKMM'ni bilme durumunun yararlar, engeller ve öz-etkililik algılarını etkilediği,
6. KKMM yapma durumunun yararlar, engeller, öz-etkililik ve sağlık motivasyonu algılarını etkilediği sonucu bulunmuştur.

Araştırmanın sonuçlarına dayanarak;

Öğrencilere meme kanseri ve kendi kendine meme muayenesinin önemini vurgulayan bir eğitim verilerek öğrencilerin özellikle başta ailesi olmak üzere yakın çevrelerine de bu eğitimleri yapmaları ve bireyleri duyarlı olmaları konusunda eğitmeleri söylenebilir. Yarar algılarının yüksek engel algılarının düşük olması davranışa başlama ihtimalinin yüksek olduğunun göstergesidir. Öğrencilere meme muayenesinin düzenli yapılmasının önemi anlatılabilir.

Sonuçta ebelik öğrencileri toplum sağlığının korunmasında ve sürdürülmesinde sağlık ordusunun aday birer personelleridir. Özellikle bizim ülkemizde birinci basamak sağlık hizmetlerinin ebeler tarafından yürütülmesi ebelik öğrencilerinin KKMM gibi koruyucu sağlık davranışlarını benimsemesinin önemini daha da arttırmaktadır. Kişisel sorumluluklarının yanında birer sağlık elemanı olmalarının, toplumun sağlıkla ilgili koruyucu davranışları öğrenmesi, benimsemesi ve uygulamasında öğrencilere ayrı bir sorumluluk getireceği öğrencilere ifade edilmelidir.

Kaynaklar

1. Sağlık İstatistikleri. Ankara.Sağlık Bakanlığı Yayınları, 2003: 97-98.
2. Forrest APM. Carter DC. Macleod IB. The Breast. Edinburgh. Churchill Livingstone Company. 1990; 203-208.
3. Kusters JP. Gotzsche PC. Regular self-examination or clinical examination for early detection of breast cancer. Cochrane Database Systematic Reviews 2003; 2:CD003373.
4. Aydın İ. Üniversite öğrencilerinin kendi kendine meme muayenesi hakkındaki bilgileri ve uygulamaları. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2004;7:26-34.
5. Öztürk M. Engin VS. Kisioglu AN. Yilmazer G. Effects of education on knowledge and attitude of breast self examination among 25+ years old women. East j Med 2000; 5:13-17.
6. Demirhan H. Özen İ. Bostancı M. Zencir M. Pamukkale Üniversitesi Kredi ve Yurtlar Kurumu kız öğrencilerinde kendi kendine meme muayenesi ile ilgili bir araştırma. Sağlık ve Toplum 2002;12:81-84.
7. Yarbrough SS. Braden CJ. Utility of health belief model as a guide for explaining or predicting breast cancer screening behaviors. J Adv Nurs 2001; 33:677-688.
8. Budden L. Young women's breast-self examination knowledge and practice. J. Community Health Nurs 1995; 12:23-32.
9. Alsaif AA. Breast self examination among Saudi female nursing students in Saudi Arabia. Saudi Med J 2004; 25:1574-8.
10. Budden L. Student nurses' breast self examination health beliefs, attitudes, knowledge, and performance during the first year of a preregistration degree program. Cancer Nurs 1999; 22:430-7.
11. Callaghan P. Fun MK. Yee FC. Hon Kong nurses' health related behaviours: implications for nurses' role in health promotion. J Adv Nurs 1997;25:1276-1282.
12. Ruda PA. Bourcier FM. Skiff D. Health beliefs of senior college students regarding breast cancer and breast self examination. Health care Women Int 1992; 13:33-41.
13. Najem GR. Passannante MR. Foster JD. Health risk factors and health promoting behavior of medical, dental and nursing students. J Clin Epid 1995; 48:841-849.
14. Dittmar SS. Haughey BP. O'Shea RM. Brasure J. Health practices of nursing students: a survey. Health Values 1989;13: 24-31.
15. Plesnicar A. Golicnic M. Kralj B. Midwifery students and breast self examination. Breast J 2004; 10:560.
16. Thomas B. Stamler LL. Lafreniere KD. Delahunt TD. Breast health educational interventions. Changes in beliefs and practices of working women. AAOHN J 2002; 50:460-467.
17. Jane Lu Z. Effectiveness of breast self examination nursing interventions for Taiwanese community target groups. J Adv Nurs 2001;34:163-170.
18. Attia AK. Rahman DAMA. Kamel LI. Effect of an educational film on Health Belief Model and breast self examination practice. East Med Health J 1997; 3:435-443.
19. Gözüm S. Aydın İ. Validation Evidence For Turkish Adaptation Of Champion's Health Belief Model Scales. Cancer Nurs 2004; 27:491-498.

İletişim

İknur aydın avcı
Tel : 0505 2031286
E-Posta : ilknura@omu.edu.tr